

დაბრუნეთ წიგნი დროზე
Возвратите книгу во время

ენდოკრინოლოგიის საკითხების პირველ ნაშრის გამოსვლისათვის ზემო სვანეთში

ენდოკრინოლოგიის საკითხებს საბჭოთა კავშირში ფრიად დიდი მნიშვნელობა ეძლევა; შინაგანი სეკრეციის ჯირკვლების მოძღვრება საბჭოთა კავშირში სრულიად ახალი მიმართულებისა და განვითარების გზით მიდის. ვინაიდან ენდოკრინული დაავადებათა პათოგენეზსა და ეტიოლოგიაში სოციალური ფაქტორების მასიური შესწავლა და ენდოკრინული მასიური პროფილაქტიკა წამოყენებულია, როგორც დიდი პრაქტიკა, ამისათვის ზემოთმოხსენებულ მხარეს ენდოკრინოლოგიის დარგში განსაკუთრებული ყურადღება ექცევა. იქმნება საგანგებო ორგანიზაციები, როგორც მშრომელთა ფართო მახებისათვის პროფილაქტიკისა და მკურნალობის ხელმისაწვდომი საშუალება; ამდგვარი მოქმედებით და მუშაობით ყველა ენდოკრინოლოგიური სამეცნიერო დაწესებულებები საბჭოთა კავშირში თავის თავად სოციალისტური მშენებლობის მონაწილენი არიან. სწორედ ასეთი მიმართულების მიხედვით შინაგანი სეკრეციის ჯირკველთა მოძღვრებამ აიწია ჩვენში იმ პრინციპიალურ სიმაღლემდე, რაც არ შეიძლება მოხდეს კაპიტალისტურ ქვეყნებში. ამის და მიხედვით საბჭოთა კავშირში შექმნილია ყველა ის პირობები, რაც საშუალებას გვაძლევს ზუსტად აღვსახოთ ყველა ეს დაავადებანი და სათანადო ბრძოლაც გავშალოთ მათ წინაშედ.

საბჭოთა საქართველოშიც ამ მხრივ დიდი მუშაობა სწარმოებს. ენდოკრინოლოგიის საკითხებს სათანადო ყურადღება ექცევა. ჯანმრთელობის ორგანოები და დაწესებულებები ჩაბმული არიან ამ მუშაობაში. ეწყობა მრავალი ექსპედიციები საქართველოს ყველა კუ

თხეებში ჯანსაქომისარიატისა და მის ქსელში შემავალ სამეცნიერო ინსტიტუტების ხაზით, განსაკუთრებით კი საქართველოში გავრცელებულ ჩიყვის წინაამდგე. შეიძლება ითქვას, რომ ჩვენ უკვე შესამჩნევი მიღწევები გვაქვს ჩიყვის გამოკვლევის და მის საწინაამდგომო მადლებული ზომების მხრივ.

საწევნიერო - საკვლეო ინსტიტუტებში და სამედიცინო ინსტიტუტის კლინიკებში და კათედრებზე სწარმოებს მუშაობა და გამოკვლევები ენდოკრინოლოგიის დარგში. ჯანსაქომის სამკურნალო სამმართველოთან მოწყობილ ენდოკრინოლოგთა პირველ თათბირზე გამოტანილი იქნა ფრიალ საგულისხმო დადგენილებები.

ქალაქის ჯანგანყოფილების მიერ დაარსებულია პირველი ენდოკრინოლოგიური კაბინეტი საქართველოში ქალაქის 1-ლ საავადმყოფოსთან.

ენდოკრინოლოგიური კაბინეტს გაშლილი აქვს მუშაობა როგორც ტფილისის ქარხნებსა და სხვა წარმოებებში, აგრეთვე საქართველოს ყველა კუთხეებში. განსაკუთრებული მუშაობა და მთავარი კვლევა - ძიება კი ჯერ ჯერობით სწარმოებს ზემო სვანეთში, სადაც 1933 წლის პირველი ცდა მინერალური წყლების გამოყენებით ჩიყვის წინაამდგე დადებითად ჩატარდა, მხოლოდ 1934 წლის მეორე ცდაც მინერალური წყლებიდან მარილების გამოყოფით აგრეთვე დადებითად ჩატარდა.

მთელს ჩვენს მუშაობაში უქვეყნლად კავშირი გვექნება გაბმული როგორც საქართველოში, ისე საბჭოთა კავშირის ფარგლებით ყველა იმ ამხანაგებთან და სამეცნიერო დაწესებულებებთან, ვინც კი ენდოკრინოლოგიის საკითხებით დაინტერესებული არის.

ამ შემთხვევაში „ენდოკრინოლოგიის საკითხები“ - ც იქნება ის ორგანო, რომელიც სინამდვილეში გააშუქებს ენდოკრინოლოგიის საკითხებს. მხოლოდ ჯერჯერობით ამ საკითხებს შორის მთავარი ადგილი დაეთმობა ჩიყვის პრობლემას საქართველოში, რადგან ეს პრობლემა ჩვენში მეტად დიდმნიშვნელოვანია.

„ენდოკრინოლოგიის საკითხები“-ს პირველი ნომრის გამოცლა ზემო სვანეთში - ამასვე დალაღებს

ი. ა ს ლ ა ნ ი შ ვ ი ლ ი

ქირურგიული კლინიკის ასისტენტი და
ენდოკრინოლოგიური კაბინეტის გამგე

ზემო სვანეთის მინერალური წყაროები

ს ე რ ი ა 1. ბეჩოს თემის მინერალური წყაროები *)

(1933 წლის სამეცნიერო ექსპედიციიდან ზემო სვანეთში: 1) საქართველს ჯანსაღკომისარიატის მხრივ ჩიყვის საწინაამდგომ ზომების ჩასატარებლად და 2) საქართველს კურორტოლოგიისა და ფიზიოთერაპიის ინსტიტუტის მხრივ კურორტების ა და ტურიზმის შესასწავლად).

როდესაც ზემო სვანეთზე ვლაპარაკობი, როგორც კურორტზე და როდესაც ეს საკითხი უკვე დღის წესრიგში წამოიჭრა, უეჭველად მის მაღალმთიან თვისებებთან, როგორც არის ჰავა, ტვე, თოვლ-ყინულების სიახლოვე, ერთი უმთავრესი ადგილი უჭირავს საერთოდ კურორტის ძირითად თვისებას მინერალური წყლის სახით. ამასთანავე კუ-

---

*) მოხსენებულია ზემო სვანეთის კურორტებისა და მოგზაურობა-მთასვლელების განვითარებისა და ჩიყვთან ბრძოლის საგანგებო დამხმარე კომიტეტის კრებაზე ბეჩოში 1933 წლის 10 ოქტომბერს.

რორტზე გამოყენების გარდა, თუ კიდევ მას მივეცი თ ისეთი დიდი მნიშვნელობა, როგორც ეს დღეს-დღეობით წამოვაცხენთ კერძოდ სვანეთში და საერთოდ მთელ საქართველოში. როგორც არის სოციალური დაავადებასთან -ჩიყვთან ბრძოლის დიდი პრობლემა, ცხადია სვანეთის პირობებში საერთოდ და ზემო-სვანეთში კერძოდ მინერალურ წყლების საკითხს, მათ აღნუსხვას, მათ შენახვას და გამოყენებას უეჭველად დიდი ყურადღება უნდა მიექცეს.

შევხვით ამ შემთხვევაში ჯერჯერობით ბეროს თემს, სადაც შედარებით ზემო-სვანეთის სხვა თემებთან მრავალი მინერალური წყაროებია გაფანტული სულ რაღაც 10-15 კილომეტრის მანძილზე შიგ სოფლებში, ოდნავ მათგან მოცილებული და აგრეთვე ნაწილობრივ რამოდენიმე მათგანი 1-2 კილომეტრით დაცილებული. ყველა ეს წყაროები ბეროს თემში არსებული მდებარეობითაც ამოჩუხჩუხებენ 1100 1800 მეტრის სიმაღლის ფარგლებში ზღვის დონედან. მათგან 28 წყარო, უნდა ვიფიქროთ, თითქმის მუდმივად ამოდის და მოსჩანს, მაგრამ არის მინერალური წყაროები, რომელნიც მდინარე დოღრას დაკლებისას აღმოჩნდებიან და ასეთი კი მრავალია. ჩვენ იგინი არ მოვაქციეთ ჩვენი გამოკვლევის ნუსხაში ჩვენ მხოლოდ შეეცხებით 28 წყაროს, რომელიც ვინახულეთ და თითქმის ყველა მათგანი 2-3 წყაროს გარდა, მოსახლეობისათვის განსაკუთრებით სავსებით მისაწვდომია.

ამბ. გერმანე მე მ ა ნ ი შ ვ ი ლ თ ა ნ ერთად ორი დღის განმავლობაში 1933 წლის 14 და 15 ოქტომბერს შემოვიარეთ ბეროს თემის მთელი მიდამოები ნაწილობრივ ცხენით, ნაწილობრივ ფეხით და შეძლებისდაგვარად შევადგინეთ ბეროს თემის მინერალური წყლების სრული და ზუსტი რუკა.

აღსანიშნავია ის გარემოება, რომ რუკებზე მოყვანილია აღნიშნული მინერალური წყაროებიდან ზოგში მხოლოდ ერთი წყარო -მაგალითად 5 და 10 ვერსიან რუკებზე, მხოლოდ ერთი ვერსიან რუკაზე კი მოყვანილია ორი წყარო: შინრაშსგიმ და სკელშიშსგიმ, იაიცი სახელწოდებ-

ბის აღუწესხავად. შესაძლებელია, რასაკვირველია, იმ ხანებში, როცა რუკები დგებოდა 1890-ს და შემდეგ წლებში, ეს წყაროები სრულიადაც არ არსებობდენ, ან თუ არსებობდენ, აღმოჩენილი არ იყვნენ და მათ შესახებ არაფერ იცოდა რაიმე. ასე მაგალითად უკვე ჩვენ მახსოვრებაში იქნა აღმოჩენილი რამდენიმე წყარო, უფრო სწორედ რომ ვსთქვათ, ამოხეიქეს ამ წყაროებმა უკანასკნელი ორი ათეული წლების ხანაში. მრავალ მათგანი ამა თუ იმ პირობების საშვავლებით იქნა მოწებრიგებული და ხმარებაში შეყვანილი, მაგრამ მაინც მრავალი მათგანი დღესაც უხმარებელია მახსნლე ზბის მიერ, იმის მიუხედავად რომ ზოგიერთი ამ წყაროებისა შიგ სოფელშია, ან მის ახლოს 100-200 მეტრით დაცილებულია სოფლიდან. მაგალითად დღეს-დღეობით ხმარებაშია ვაკსკუთრები მხოლოდ 5 მინერალური წყაროა ისიც სოფელ უშხვანარის მიდამოებში, თუ არ მივიღეთ მხედველობაში თვით ბენოს ის მიდამოც, რომელსაც დოლა-სვიფი ჰქვია და სადაც მოთავსებულია სათემო დაწესებულებები. მაგრამ ეს წყაროც იმ ხუთის რაოდენობაში შედის.

ბენოს თემში არსებული 28 მინერალური წყაროდან ნაწილი მოთავსებულია მდინარე დოლრას მარცხენა ნაპირის მიდამოებში, ნაწილი კი მარჯვენა ნაპირით. ასე მაგალითად მდინარე დოლრას მარჯვენა ნაპირის მიდამოებში მოთავსებულია 9 წყარო, მხოლოდ მარცხენა ნაპირის მიდამოებში 19. უკანასკნელიდან მდინარე დოლრას შესართავის — მდინარე გულიჭალას ხეობაში 3 წყაროა, მხოლოდ ერთი მათგანი მდინარე გულიჭალას მარცხენა ნაპირზეა და 2 მარჯვენა ნაპირზე. ამრიგად მდინარე დოლრას მარჯვენა ნაპირის მიდამოებში შემდეგი 9 მინერალური წყაროა: 1. სკელშიშხვიმ, 2. ტევიშიშხვიმ, 3. ლაყდანიაშხვიმ, 4. მეცვრაშხვიმ, 5. ჯავაშხვიმ, 6. კვანჩანიაშკოჯაშხვიმ 7. ლაბულუღაშხვიმ, 8. ვალშიშხვიმ, 9. ტყირშილდარიშხვიმ; მხოლოდ მის მარცხენა ნაპირის მიდამოებში 19 შემდეგი წყაროა: 10. შტვრაშხვიმ, 11. ლაქმარიშხვიმ, 12. ში-

ქრასგიმ, 13. კიბულღისგიმ, 14, 15, 16. —სამი წყარო ვეშკდმა-
რიშხერიშგიმ, 17. ნაშვირაშგიმ, 18. გულიშგიმ, 19. ბავგდანარ-
იშგიმ, 20. გერმანიშგიმ, 21. უშხვანარიშგიმ, 22. ვახტანგიშგიმ,
23, 24. დოლასვიფიშგიმ, 25; 26, 27. სგიმლდარიშგიმ, 28. ლაკ-
ლმახარიშგიმ.

ზემოაღნიშნული წყაროების აღნუსხვა მოყვანილია მდინარე დოლ-
რას ორივე ნაპირით ჩრდილო—სამხრეთის მიმართულებით. მასთა-
ნავე ყველა წყაროს სახელწოდება მოყვანილია ისე, როგორც ამას
ქაოხი ეძახის და ხმარობს. სახელწოდება შესდგება იმ მიდამოს სა-
ხელწოდების აღნიშვნით, სადაც ტოპოგრაფიულად არის წყარო მო-
თავსებული და სიტყვა „სგიმი“-ს დამატებით, რაც სვანურად მინე-
რალურ მჟავე წყალს ნიშნავს და მოსახლეობაც ასე ხმარობს. ამრი-
გად ჩვენ ვეცადეთ არ დაგვერღვია სვანური სახელწოდებები და
ასევე შეგვეთანა რუკაზეც.

რაც შეეხება ამ მინერალური წყაროების მდებარეობას და მათ მა-
ნძილს დასახლებული ადგილამდე, ის შემდეგში გამოიხატება: და-
ცილებულია 100 მეტრით 2 წყარო, 150—5, 200—3, 300—2, 400—3
ნახევარი კილომეტრით —3, 2—1, ერთ ნახევართ — 2, 2—2, 3—1.

ფრიად მიიშვენლოვანია ავღნიშნოთ ამ წყაროების გამომდინარეო-
ბის ადგილი —კლდე ან მიწა. მაგალითად ამ 28 წყაროდან 4 გად-
მოდის კლდეში, 19 მიწაში, აქედან 3 ტყეში წყლის პირას, კლდის
ძირში 4 და წყლის პირას სილაში 1. ყველა ეს წყაროები გამოდის
და სტოვებს აგურის მოჭანგისფერო კვალს, მასთანავე თითქმის
ყველა იგი ამოჩუხჩუხების დროს იძლევა აირებს.

მინერალური წყაროების შესანახად საერთოდ სვანეთში ხმარობენ
კოლს, რომელიც დადგმულია წყაროს მიდამოზე და ხშირათ ორიც
ერთი მეორეზე ან ერთი მეორეში ჩამდგარი. ეს კოლები წყალში ძნე-
ლად ფუჭდება და სძლებს არამც თუ რამოდენიმე წელიწადს, არა-
მედ რამოდენიმე ათეული წლებიც. ცხადია ეს კოლები ხმსაა. ასეთ

კოდებს ზემო ნაწილში ან აქვს ხერელი ან არა და ზემოდანვე ამოჭრილია სამკუთხედათ. სწორედ ამდაგვარი კოდით დახურული და შემოფარგლულია ბერძნული თემში 11 წყარო.

აღსანიშნავია ერთი გარემოებაც: არის მაგალითები, როცა აც მინერალური წყაროს წყალს სხვა უბრალო წყალს მიუშვებენ შესარგვად, იმისათვის რომ ზოგიერთი ამ წყაროთაგანი, როგორც მოსახლეობა ფიქრობს, ისეთ შემადგენლობისაა, რომ მეწველ საქონელს აზიანებს. პირიქით არის წყაროები, იშვიათად რასაც ვიცნობთ, რომელიც წველას უმატებს, რის გამოც არამც თუ ერთი თემის სოფლებიდან თვით ბერძნულში, არამედ სხვა მახლობელ თემებიდანაც მიჰყავთ ხოლმე საქონელი რამოდენიმე ხნით საგანგებოთ ასეთი წყაროს წველის სასმელათ.

მოსახლეობას მიაჩნია ეს წყაროები საქონლისათვის საერთოდ ძლიერ სასარგებლოდ და სათანადოადაც უწყობს მათ სპეციალურად გაკეთებული დიდი ხის ჭურჭლის დადგმით, რომელშიც ღარიტ წყაროდან გადმოდის წყალი, მაგრამ თვითონ კი ნაკლებად ხმარობს ამ წყლებს. მაშინ როდესაც საქონელს უყვარს ეს წყლები და თვითონ შიგდაშიგ არჩევს კიდევ საუკეთესო წყაროებს და საგანგებოდ შორი მანძილიდანაც მიეშურება სვიმის დასაღვეად, მოსახლეობა პირიქით ნაკლებ ეტანება მას ბერძნულში მაინც და ირგვლივ მთელი თემი დაიწყვიანებას იძლევა, განსაკუთრებით კი ის სოფლები, რომელნიც არ სვამენ მას; მაგალითად მაზერი დაჩიყვიანების 38.7 პროცენტი, გული 42.8 პროცენტი, ტეებიში 45.5 პროცენტი, ნაშაქალი 37.9 პროცენტი, ჭოხულდი 35.5 პროცენტი, ბავდანარი 31.7 პროცენტი, მაშინ როდესაც არც ერთი მათგანში ჩიყვიანობა ბრულიად არ უნდა იქნეს, რადგან მინერალური წყლები ან შიგ ამ სოფლებში ან სულ მცირე მანძილითაა მათგან დაცილებული.

ავიღოთ სოფელი უშხვანარი, რომლის ჩრდილო — დასავლეთის ნაწილი ხმარობს მის ზემოდ 200 მეტრას მანძილზე არსებულ სვიმს.

მხოლოდ სოფლის სამხრეთ — აღმოსავლეთი ნაწილი ამ სვიმს ნაკლებ ეტანება. ამის გამო დაჩიუვიანება სოფელ უშხვანარში შენელებულია, მაგრამ არა სავსებით. იქ დაჩიუვიანების 28 პროცენტი გვაქს.

ბერძნულ არსებული მინერალური წყლების საშვალეობით უქველად გავაქრობთ, სრულიად მოვსპობთ ჩიუვიანობას, თუ სოფლებს შევაჩვევთ სვიმის ხმარებას. მხოლოდ ორ სოფელში დაგვჭირდება წესალსადენის ჩამოყვანა: სოფელ უშხვანარში 200 მეტრის მანძილზე და სოფელ ტვებიში 600 მეტრის მანძილზე. პარველი მათგანი უკვე გაკეთებულია მოსახლეობის მხურვალე მთნაწილეობით.

ბერძნულ მომავალ კურორტზე არ უნდა იყვეს არც ერთი ჩიუვიანი, ბერძნულ მომავალ კურორტზე უნდა იგზავნებოდეს სისხლნაკლებოვანი ავადმყოფები. ბერძნულ მომავალ კურორტზე უნდა გაიშალდეს მრავალი დასასვენებელი სახლები, სადაც მუშა და კოლმეურნე, საბჭოთა მოსამსახურე და ყველა მოქალაქე დასვენების ხანაში გამოძღვრდება შრომის უნარის მომატებით.

გადავიდეთ ბერძნულ თემის მინერალური წყაროების ცალკეულ აწერილობაზე. დავეყვით ჩრდილოეთიდან სამხრეთის მიმართულებით მდინარე დოლრას ჯერ მარჯვენა ნაპირებს და შემდეგ მარცხენა ნაპირებს. აღნუსხულია მარჯვენა ნაპირით 9 წყარო:

წყარო № 1 — ს კ ე ლ შ ი შ ს გ ი მ. მდინარე დოლრასა და ბახის მთის კალთებზე არსებულ ტყის შუა, მდინარედან 100 მეტრით დაცილებული დაახლოებით, პირდაპირ ტყის პირზე. წყაროზე კლდის სდვას, მაგრამ მიუხედავად ამისა, მის ახლო მრავალ ადგილას ჩუხჩუხებს მცირე ნაკადები, რის გამო, წყაროს ერგული მიდამო დაჭობებულია და წყალი იქ ტბასავით სდვას. წყაროს სახელი წარმოსდგება სიტყვა „სკელა“ — საგან, რაც იმ მიდამოს ეწოდება. დებეტის გამორკვევა ვერ მოხერხდა წყაროს ცუდი მდგომარეობის გამო სოფელ ტვებიშიდან წყარო დაცილებულია დაახლოებით ერთნახევარი კილომეტრით.

ქიმიკოსი კუბცისის მიერ მინერალური წყაროს „სკელშიშ-სგისი“-ს წყალი გამოკვლეული იქნა 1933 წლის 1 ოქტომბერს. სი-
ნედე გამოკვლევა შემდეგ სურათს იძლევა:

ტემპერატურა. . . . . 8 გრადუსი ცელსიუმით

PL-L 6.4

რ ა დ ი ო ა ქ ტ ი ვ ო ბ ა . . . . . 2.42 მ ა ხ ე ს ერთეული

CO₂ თ ა ვ ი ს უ ფ ა ლ ი . . . . . 1.5080 გრამი

ერთ ლიტრ წყალზე

L-LCO₃ . . . . . 1.8178 გ. „ „

რ კ ი ნ ა . . . . . 0.0476 გ. „ „

თავისი შემადგენლობით ამრიგად წყარო „სკელშიშსგისი“-ს წყალი
საუკეთესო თვისებათაგანია და არ ჩამოუვარდება სხვა ცნობილ წყა-
როების წყალს.

წყარო № 2 — ტ ვ ე ბ ი შ ი შ ს გ ი მ. მოთავსებულია მდინა-
რეს ზემოდ 10 მეტრით დაცილებული ხიდიდან. წყაროზე კალი დგას.
დაცილებულია სკელშიშსგისს 1 კილომეტრით, მხოლოდ სოფელ
ტუკეშიშს ნახევარ კილომეტრით. ხალხი ტუკეშიშსგისს სასმელად არ
ხმარობს, საქონელისაჲვის კი საუკეთესო წყაროთ ითვლება. ეს ის
წყაროა, რომლის სმაც საქონელს წველას უმატებს; ამის გამოა რომ
მას ეტანებიან მეწობელი თემებიც: ეცერი, ცხუმარი, ლატალი,
რომელთა სოფლებიდან სავანგებოდ მოჰყავთ საქონელი ხვანებს რა-
მოდენიმე ხნით. ბერძნთ თემში ამ მხრივ ის ერთად ერთი წყაროა.
დებიტის გამორკვევა მოუხერხებელი იყო ჩვენთვის.

წყარო № 3 — ლ ა ყ დ ა ნ ი ა შ ს გ ი მ. მოთავსებულია სოფელ
ტუკეშიშის ჩრდილო-აღმოსავლეთით ტუეში - თხილნარში ლაყდანის
სათიბზე, მთების მეზრა - ბახის აღმოსავლეთ კალთებზე. დიდებუ-
ლი ადგილია კურორტის მშენებლობისათვის, მშენიერი ხედი უშ-

ბას მწვერვალზე. უშბას ძირში კი იქიდან ჩრდილო-აღმოსავლეთით იხედება მომავალი დასახელებელი სახლი, რომელსაც საქართველოს წითელი ჯვარი აშენებს. ლაყდანიასხეიმი ჩაყვანა ტყეებში წყალსადენის საშვალეებით შესაძლებელია, რადგან მოსახერხებელია სულ 600 მეტრის მანძილზე. წყარო ტყეში გამოდის მიწაში. დებიტის გამორკვევა ვერ მოხერხდა.

წყარო № 4 — მეცვრაშგიმ. მოთავსებულია სოფელ ტეგბიშის სამხრეთი ნაწილის აღმოსავლეთით, ევრედ წოდებულ მეცვრას სათიბეზე, სოფლიდან 200 მეტრის დაცილებით, მდინარედან 10 მეტრის სიმაღლეზე. სოფელი მეცვრაშგიმს არ ხმარობს. მის წყალს მკურნალობითი მიზნით ერთ ხანს ხმარობდა ტეგბიშის მცხოვრები ალექსი კვიციანი, რომელიც სათიბეში მიწაში გამომავალ წყაროს უფლიდა ავადმყოფობის დროს, მაგრამ როდესაც ალექსი განიკურნა, იმანაც მიანება წყაროს მოვლას თავი და დღეს სახეებით მინებებულია. დებიტი მცირეა, გამორკვევა ვერ მოეხერხეთ. კოდით არ არის დაფარული.

წყარო № 5 — ქაჯიშისგიმ. სოფელ ნაშთქოლიდან ერთი კილომეტრითაა დაცილებული. გზა წყაროსაკენ მიდის ნაშთქოლის ხილით სამხრეთ-დასავლეთით ტყეში, სადაც იგი უკვე შავი ტყის მახლობლად დაბურულ მიდამოში მიიყვანათ. ამის გამო ადგილს ჭაგის სახელი ეწოდება, საიდანაც წარმოიშვა წყაროს სახელწოდებაც ქაჯიშისგიმ. წყარო გამოდის მიწაში, დებიტი საშვალთა, არ გამოგვირკვევია. წყარო მიგდებულ მდგომარეობაშია, ხეებით დაფარული.

წყარო № 6 — კვაჩხანიაშკოჯაშისგიმ. მოთავსებულია სოფელ უშხვანარის მიდამოებში, მდინარე დოღრას ასწვრივ, საღ კლდეზე, ნაპირიდან 10 მეტრის სიმაღლეზე. კლდე ზემოდან მოყოლებული სულ გაწითლებულია. წყაროს მიდამოს კვაჩხანს ეძახიან, კოჯა კი კლდეს ნიშნავს. წყარო ჯერჯერობით გამოუყენებელია მისი მიუღვამლობის გამო. დოღრაჰისის სამუშაოების პე-

რიოდში წყაროსთან კლდეზე უნდა გასულიყო არხი და მხოლოდ ასეთ შემთხვევაში იყო შესაძლებელი მისი გამოყენება.

წყარო № 7 — ლ ა ბ ლ უ ლ დ ა შ ს გ ი მ. მოთავსებულია სოფელ უშხვანარის მიდამოებში, მის სამხრეთ-დასავლეთით მდინარის ზემოდ, მისაგან 25 მეტრის დაცილებით. წყარო გამოდის დაქანებულ ფენებიდან კლდეში. წყაროს ხმარობს იქვე მახლობლად დასახლებული თემარა ჯ ა ჭ ვ ლ ი ა ნ ი ს ოჯახი. წყაროზე მიდიან ხიდიოთ, რომლის ჩრდილოეთითაც არის იგი მოთავსებული. დებიტის გამორკვევა არ შეიძლებოდა. ლაბლულდაშსგიმს ძალიან აქებენ, კუჭს უხდებოა.

წყარო № 8 — გ ა ლ შ ი შ ს გ ი მ. ვალაში იმ მიჯამოს ეწოდება, სადაც წყარო მდინარის ნაპირიდან დაცილებულია 15 მეტრით. იგი, მოთავსებულია წისქვილის მახლობლად და წისქვილში ჩამოსული ხალხი ხმარობს მას სასმელად. წყაროზე კოდი სდგას. ამოდის მიწაში. დებიტი არ გამოგვიკვლევიან. ვალშიშსგიმს ხმარობენ რევმატიზმის წინამდევ.

წყარო № 9 — ტ ყ ი რ შ ი ლ დ ა რ ი შ ს გ ი მ. მოთავსებულია სოფელ ქართვანის აღმოსავლეთით ძირს მდინარის ნაპირას სოფლიდან ნახევარ კილომეტრით დაცილებული, მხოლოდ მდინარის ნაპირიდან 15 მეტრით დაცილებული. გამოდის მიწაში.

გადავიდეთ ახლა მდინარე დოღრას მარცხენა ნაპირის მიდამოებში მოთავსებულ მინერალური წყაროების აწერილობაზე; სულ მარჯვენა ნაპირით ჩვენს მიერ აღნუსხულია 19 მინერალური წყარო, რომელნიც ზემოდ მოყვანილ 9 წყაროითურთ ყველანი შეტანილია ახლად შედგენილ რუკაზე.

წყარო № 10 — შ ტ უ გ რ ა შ ს გ ი მ. მოთავსებულია შტუგრას ყინვარის ქვემოდ კლდის თავზე, მდინარე დოღრას მარცხენა შესართავის — მდინარე შტუგრას მარცხენა ნაპირზე. შტუგრაშსგიმს ხმარობენ მონადირენი, რომელნიც უშბას კალთებზე არჰვ-ჯინგებზე

ნადირობენ. აღნიშნულ წყაროს ძირითადი ეტანება ნადირიც, როგორც ჯიხვი, ისე არჩვი მისი სიმლაშის გამო.

წყარო № 11 — ლ ა ქ შ ა რ ი შ კ ი ნ ჩ ი შ ს გ ი მ. მოთავსებულია ლაქშარის მდამოებში ტყის დასაწყისში. რის გამოც მიეცა მას ზემოაღნიშნული სახელწოდება. მდინარე დოღრაიდან აღმოსავლეთით ერთი კილომეტრითაა დაცილებული, მხოლოდ მისგან 35 მ მეტრის მანძილზე, სამხრეთ-დასავლეთით იმყოფება შიხრას წყარო ლაქშარიშკინჩხისგან გამოდის ტყეში მიწაში. მისი ტყიდან სამოყვანა უცდიათ მოსახლეობას საქონლისათვის მისაწვდომთ, მაგრამ ტყის ბოლომდე იგი მულამ ვერ აღწევს. დებიტი მცირეა. სოფელ მაწერიდან 2 კილომეტრამდე იქნება.

წყარო № 12 — შ ი ხ რ ა შ ს გ ი მ. მოთავსებულია სოფელ მაწერის ჩრდილოეთით უშხას კალთების ძირში დაფენილ ველებს შუა. სოფელ მაწერიდან დაცილებულია დაახლოებით ორი კილომეტრის მანძილზე. შიხრაშხვიმ დიდი სახელი აქვს ბერის თემში, იგი განთქმულია ბერში. შიხრაშხვიმ ერთად ერთი წყაროა, რომელიც აღნუსხულია ყველა რუკებზე, თუმცა სახელწოდების აღუნიშნავად. დებიტი, როგორც ჩანს დიდია, მხოლოდ იგი ირგვლივ ამოხუტეს მრავალ ადგილას და ამის გამო, წყაროს ირგვლივ მთელი მოედანი დაჭაობებულია. წყარო მიწაში ამოდის, სადაც მიწისაგან ამოდებულ ადგილზე კოდიცაა. 1933 წლის შემოღობვის დასაწყისში შიხრაშხვიმის წყალი გამოსაკვლევად აიღო საქართველოს კურორტოლოგიის ინსტიტუტის მიერ ჩვენს ექსპედიციაში მოვლინებულ ქიმიკოსმა ამბ. კ შ ბ ც ი ს მ ა. შიხრაშხვიმს ყველა ეტანება, ვისაც კი მოუხდებოდა მისი ახლოს გავლა. შიხრაშხვიმი დიდ მნიშვნელობას მიიღებს მაშინ, როდესაც მის სამხრეთ-აღმოსავლეთით დამთავრდება მისგან 1 კილომეტრის მანძილზე საქართველოს წითელი ჯვრის მიერ წამოღებული დიდი საქმე დასასვენებელი სახლი, რომელიც უშხას კალთების ძირში შენდება მისგან გამოშავალ ე. წ. უშხას წყლის მარჯვენა ნაპირას.

ჩვენ აქ საჭიროდ მიგვაჩნია მოვიყვანოთ ქიმიკოსი კ უ ბ ც -
ს ი ს მიერ შიხრაშხვიმის გამოკვლევის შედეგი. გამოკვლევას აქ-
ვს ჯერ ჯერობით სავლელ ხასიათი. შიხრაშხვიმი მის მიერ გამოკვ-
ლეულია 1933 წლის 1 ოქტომბერს.

გამოკვლევის შედეგი შემდეგ სურათს იძლევა: დღეღამის დებიტი
15,000 ვადროს უღრის. წყლის ტემპერატურა 9 გრადუსია ცელსი-
უმით (იმ დროს ჰაერის ტემპერატურა 16 გრადუსი იყო).

P ₂ O ₅	. . . . .	5.8
რ ა დ ი ო ა ქ ტ ი ვ ო ბ ა	. . . . .	3.44 მ ა ხ ე ს ე რ თ ე უ ლ ი
CO ₂ თ ა ვ ი ს უ ფ ა ლ ი .	. . . . .	1.5400 გ რ ა მ ი .
I-ICl ₃	. . . . .	1.2810 გ რ ა მ ი .
რ კ ი ნ ა .	. . . . .	0.066 გ რ ა მ ი .

ლაბორატორული შუსტი გამოკვლევის შედეგი ჯერ ხელთ არა
გვაქვს, მაგრამ ზემო აღნიშნული გამოკვლევა ცფრიალ მნიშვნელოვან
ცნობებს გვაძლევს „შიხრაშხვიმი“—შიხრას წყაროს წყლის თვისებებს
შესახებ, რადგან შიგ მარილებისა და რკინის საკმაო რაოდენობაა.

წყარო № 13—ჭ ი ბ უ ლ დ ი შ ხ გ ი მ. მოთავსებულია
სოფ. მაწერის ჩრდილო—აღმოსავლეთით მისგან 150 მეტრით დაცი-
ლებული ქაობიან ადვილას, რის გამოც მას ეწოდება ჭიბულდიშხ-
ვიმი-ქაობის მყავე წყალი. სოფელი საერთოდ მის წყალს სასმელად
ხშირობდა, მხოლოდ საქონელი ეტანებოდა მას ძლიერ. 1932 წლის
ზაფხულში, როდესაც მაწერელ ახალგაზრდა ხვანს ფრანცუზ შ ა -
მ ფ რ ი ა ნ ს ტყიდან შეშა მოჰქონდა და ძლიერ მოწყურებია,
დაუღლეია იგი და მოსწონებია. ამის შემდეგ ხალხსაც დაუწყია მისი
ხმა ამის მიხედვით კომპაგვირელებს განუზრახავთ მისი გასუფთა-
ვება-გასწორება და თხრაც კი დაუწყვიათ, მაგრამ ამის შემდეგ წყა-
რო ცოტა გაფუჭებულა და მას ისევ მხოლოდ საქონელი ეტანება.
საჭიროა აუცილებლად მისი გამოსწორება სპეციალისტის ზედამხე-

დველობით, რადგან წყალი სოფლისათვის ძლიერ გამოხადეგია. წყარო კოლითაა დახურული.

წყარო №14 — ვეშგდმარიშხერიშსგიმ-პირველი. წყარო მოთავსებულია სოფელ ნაშთქოლის დასავლეთით მდინარესაკენ, პირდაპირ მის ნაპირთან. ძლიერ მაგრად გამოხჩუხს კლდის ძირში, მას ერთვის მდინარე დლორა და ფარავს ხოლმე, მაგრამ მაინც ძლიერი და მაგარი გემოსია. რადგან წყარო მოთავსებულია სოფლის უკან, ამისათვის ეძახიან მას ვეშგდმარიშხერიშსგიმს, რაც სოფლის უკანა წყაროს ნიშნავს. დებიტის გამოკვლევა საძნელოა. სოფლიდან 200 მეტრითაა დაცილებული. ჩვენი აწერილობის მიხედვით ეს წყარო გასწორებული იქნა სოფელ ნაშთქოლის მოსახლეობის მიერ და კლდის გამოწგრევის შემდეგ ზედ კოდი დაიდგა. სოფელმაც ხელიმისყუ მის ხმარებას.

წყარო № 15 — ვეშგდმარიშხერიშსგიმ-მეორე პირველი წყაროდან დაცილებულია 40 მეტრით სამხრეთით, მდინარის ზემოდაა ორი მეტრით აწეული სილაში. სდგას კოდი. მდინარის აღიდუხასთან წყაროც ზევით ამოდის, დაკლებასთან ქვევით ჩადის. ხალხი ხანგამოშვებით ხმარობს, თუმცა ძლიერ არ ეტანება დებიტის გამორკვევა არ შეიძლებოდა.

წყარო № 16 — ვეშგდმარიშხერიშსგიმ-მესამე. მეორე წყაროდან სამხრეთით დაცილებულია 300 მეტრით. მდინარის პირას უხვად გამოდის კლდის ძირში ხიდის მახლობლად. ძლიერ ეტანება მას საქონელი, განსაკუთრებით ზამთრის ხანაში. ეს წყარო სოფელ ნაშთქოლის ფარგლებშია მისგან ნახევარი კილომეტრით დაცილებული, ხიდის ცოტა ოდნევე ქვემოდა. დებიტის გამორკვევა არ შეიძლებოდა.

სველა ეს ნაშთქოლის მახლობლად მდებარე წყაროები გვაჩვენა სოფელ ნაშთქოლის მცხოვრებმა ქემზა ცინდელიანმა, რომელიც გადმოგვცემდა, რომ მდინარის დაკლებისას გაზაფხულის პი-

რას ამდგავარი 10-დე წყარო მაინც ამოხუხს დღღრას ნაპირებზე ნაშთქოლის მიდამოებშიო.

წყარო №17 — გერმანიის გ. მ. მოთავსებულია სოფელ უშვანარის მიდამოებში თემსაბჭოს საზენკლო-სამშენლო სახელო-სნოს დასავლეთით მდინარის პირად მის მარჯვენა ნაპირიდან გაცო-მავალ კლდეში. აღმოჩენილია 1918 წელს აშ. გ. მ. გ. მ. ა. ნ. ი. ს. მიერ. 1925 წ. მესანგრების მიერ, რომელნიც საგანგებოდ იყვნენ მოწვეულნი, ნაწილობრივ ეს კლდე აფეთქებული იყო და კლდეებში ამის შემდეგ წყაროზე მოხერხდა კოდის დადგმა. მისი დებიტი დღღღამეში 5.000 ვედროა. როგორც გაღმავცემენ წყაროს წყალს შარდზე სპირად გაყვანის თვისება აქვს. გერმანიისგინის წყა-ლი 1933 წ. შემოღგომის დასაწყისში გამოხაკვლევად აიღო ქიმიკოს კ უ პ ც ი ს მ ა .

საველე ანალიზი, რომელიც წარმოებული იყო ქიმიკოსი კ უ პ ც ი ს ი ს მიერ 1933 წლის 2 ოქტომბერს, შემდეგ სურათს იძლევა:

დ ე ბ ი ტ ი	5.000 ვედრომდე
წყლის ტემპერატურა 11 გრადუსი ცელსიუმით	(შაერის 8 გრადუსი ცელსიუმით)
P ¹⁻¹	6.1
რ ა დ ი ო ა ქ ტ ი ვ ო ბ ა	9.66 მ ა ს ხ ე ს ერთეული
CO ₂ თ ა ვ ი ს უ ფ ა ლ ი	0.9460 გრამი
I-ICO ₃	1.3054 გრამი
რ კ ი ნ ა	0.0064 გრამი

გერმანეს წყაროს წყალი კარგ შენაერთებს იძლევა, მაგრამ მას ცოტა არ იყოს ასუსტებს დღღრას წყლის შერევა.

წყარო № 18 — უშვანარის თავზე, მის აღმოსავლეთით, ბალის ქე-დის კალთაზე ტყის პირას; წყაროზე სდგას კოდი, წყარო მიწაში

ამოღის; უშვანარიშხგიმს სვამს განსაკუთრებით სოფლის ჩრდილო-დასავლეთი ნაწილის მოსახლეობა, სოფლის სამხრეთ-აღმოსავლეთის ნაწილი კი მას ნაკლებ ეტანება იმ მოსაზრებით, რომ მათ კარგი. წყარო აქვთ, მაგრამ ჩიყვიანობას მათი წყაროს წყალი ვერ სჭაბს ჩიყვიანობა სოფელში 28 პროცენტითაა მოცემული. ჩვენი გეგმით, ინჟ. გ. ბ ა ქ რ ა ძ ი ს მიერ წარმოდგენილი, სოფლის თავზე არსებ ული უშვანარიშხგიმში, წყალსადენის საშვალდებით 200 მეტრის მანძილზე, ჩამოყვანილი უნდა იქნეს შუა სოფელში გზაზე; ეს იქნება პირველი ცდა ჩიყვიან ბრძოლის საქმეში. 1933 წლის ოქტომბერ-ნოემბერში აღნიშნული წყარო გადმოყვანილი იქნა შუა სოფელში ჩიყვიან ბრძოლის მიზნით, ამის შესახებ ჩვენ ცალკე გვექნება გამოქვეყნებული შრომა.

წყარო № 19 — ვ ა ხ ტ ა ნ გ ი შ ს გ ი მ. მოთავსებულია ცხეკვანის მიდამოებში მდინარის ნაპირიდან 20 მეტრით დაცილებული; ეს წყარო გზის პირადაა და მახლობლად მდებარეობს სოფელ უშვანარის ყველაზე მოცილებით დასახლებული გიორგი კ ვ ი ც ი ა ნ ი ს ა გ ა ნ, რომელიც ძმისშვილია ვახტანგ კ ვ ი ც ი ა ნ ი ს, ვსაც ძველად შემოხსენებული წყაროსათვის მოუყვლია; წყაროში კლდი დვას, დებიტის გამოკვლევა ძნელი შეიქნა; წყარო მიწაში ამოღის.

წყარო № 20 — დ ო ლ ა ს ვ ი ფ ი შ ს გ ი მ — პირველი. მოთავსებულია ბეჩოს ცენტრალურ ადგილას, სადაც იმყოფება თემსაბჭო, საავადმყოფო, სასწავლებელი და სხვა დაწესებულებები. აღნიშნულ მიდამოს ეწოდება დოლასვიფი, აქედანაც წყაროს სახელწოდება. წყაროზე ორი კლდი დვას — შემოდ და ქვემოდ და მისგან ღარიტ ხვრელის საშვალდებით წყალი გარეთ გამოდის. წყაროს ირგვლივი მიდამო შემოფარგლულია ხის გალავანით, რომელშიც დასვენების მიზნით სკამიცაა გაკეთებული და კლდის ირგვლივი მიდამო ქვით დაფენილია. ძლიერ მაგარი წყალია. დებიტი 4.000 ლიტრით

რჯომის ბოთლი დღე-ღამეში. ამოდის მიწაში.

წყარო № 21 — დოქტორი ფიშკინი — მეორე. პირველი წყაროსაგან სამხრეთდასავლეთითაა მოთავსებული, მისგან 25 მეტრის მანძილზე. წყალი ამოდის სათბობში. გათხრილია 1933 წლის ზაფხულში ბერის მუშა-მოსამსახურეების მიერ ექიმი ვახტანგ მალდაძის თაოსნობით, მაგრამ გაუკეთებელი დარჩა და მივარდნილ მდგომარეობაშია.

სანამ გადავიდოდეთ ამ მიმართულებით დანარჩენი წყაროების აღწესზე, რომელნიც მოყვანილი გვაქვს ბოლოში ნომრებით 25, 26, 27 და 28, საჭიროა აღვსუხვოთ კიდევ სამი წყარო გულისსქალას ხეობით მდინარე დოღრას მარცხენა ნაპირებზე არსებული წყაროების შორის უნდა ცალკე გამოვყოთ კიდევ სამი მინერალური წყარო მდინარე დოღრას შესართავის მდინარე გულისსქალას ხეობაში მოთავსებული: № 22, № 23 და № 24.

წყარო № 22 — ნაშვირაშვიძის. მოთავსებულია მდინარე გულისსქალას მარჯვენა ნაპირზე გულის ყინვარიდან დაცილებული, სამხრეთ-დასავლეთით 1 კილომეტრით, მხოლოდ სოფელ გულიდან დაცილებული ჩრდილო-აღმოსავლეთით 2 კილომეტრით ნაშვირაშვიძის ეტანება საქონელი, მაგრამ განსაკუთრებით კარგი და ჯიხვი; ამის გამო მონადირენიც მას არ სვამენ იმ მოსაზრებით რომ მაშინ ნადირი ნაკლებათ მიეკარება, რაც ნადირობისათვის სელსაყრელი არ არის. წყაროს დებიტი მცირეა.

წყარო № 23 — გულიშვიძის. მოთავსებულია მდინარე გულისსქალას მარჯვენა ნაპირზე სოფელ გულიდან 100 მეტრით დაცილებული ჩრდილო-აღმოსავლეთით. ეს წყარო საერთოდ არ ჩანდა, მხოლოდ სათიბების ბოლოს აქა-იქ გამოდიოდა ხეიმი წყალნარევი, რომელსაც საქონელი ეტანებოდა. სოფელ გულის მოსახლეობა მას არ ხმარობდა, რასაც მოწმობს იქ 42.8 პროცენტით მოცემული დაჩაყვინება. 1933 წლის ზაფხულში მიწიდან გამომავალ სკი-

1K234

მის მიღამო გათარეს გულის მცხოვრებლებმა ეგნათე გერლია, ნმა (მოწაფეა მეტიაში) და გრიშა კვიციანიანი. მიწის გათხრისთანავე აღმოჩნდა, რომ მიწის ქვეშ წყაროში ჩამდგარი ყოფილა 2 ხის კოდი 2 მეტრის სიმაღლეზე. ყოფილა მშვენიერი მინერალური წყარო ძველადგანვე ცნობილი. რა დროიდან არის ის კოდები ჩამდგარი და შემდეგ დაკარგული, სოფელში არავის ახსოვს.

ჩვენი მოსაზრებით წყაროს მახლობლად 40 მეტრის მანძილზე ძველი ციხე-კოშკი და ნახსლარის ნანგრევების კედლების ნიშნები წყაროში კოდების ჩამდგმელზე მიგვითითებენ. უმეველად ამ წყაროს თავისი კოდებით მასთან შეიძლება უახლოესი დამოკიდებულება. იმ ციხე-კოშკში იქნებოდა მისი გამომყენებელი და მომხმარებელი.

დღესდღეობითაც გულიშსგემის სოფელ გულის მცხოვრებლები არ ხმარობენ. თვით წყაროს ახლო-მანლო მიდამოებიდან ერევა უბრალო წყალი და სოფლელები არც აცილებენ მას განზრახ იმ მოსაზრებით, რომ მხოლოდ სუფთა სვიმი საქონელს შეუველოზას უკლებსო. წყაროს დებიტი 4000 ზარჯომის ზოლის უდრის.

უნდა ითქვას, რომ გულის დიდი მომავალი აქვს, რასაც ალბად ახლო მომავალი გვიჩვენებს, მხოლოდ სოფელი გული უნდა დაუწავას გულიშსგემის სმას. ამის შესახებ ჩვენ მათთან გვჯერ და ზაასი.

წყარო № 24 — ბ ა გ ვ ღ ა ნ ა რ ი შ ს გ ი მ. მთავსე. ბულია მდინარე გულის კალას მარცხენა ნაპირით სვალმის კლდის ძირში, სოფელ ბავდვანარიდან 200 მეტრით დაცილებულია. მდინარე აღიდების დროს ხშირად წაღეკავს ხოლმე მას. წყალი წმინდაა, მცირე ამოღის, უფერულია, არ ჩუხჩუხებს.

წყაროები № № 25, 26, 27 - ს გ ი მ ღ დ ა რ ი შ ს გ ი მ. ეოთავსებულია სამივე წყარო მდინარე დოღრასა და სოფელ უშკვანარის გზის შუა, ეგრედ წოდებულ სვიმლარის მიდამოს ველზე, რაც მჟავე წყლის ველს ნიშნავს. აქედან წყაროს სახელწოდება: სვიმლარიშსგემ. სამი წყარო მდინარე დოღრას მარცხენა ნაპირ-

რზეა მოთავსებული ქვებიან ველზე, მდინარიდან 30 მეტრით დაცი-
ლებული ვახტანგისხეობის სამხრეთით 100 მეტრის მანძილზე. თვით
წყაროები ერთი მეორისაგან 25 მეტრის მანძილზეა დაცილებული,
ამაღის სამივე მიწაში ქვის ლოდებს შორის. კლდი არც ერთს არ
უდგია, თუმცა წინად ერთზე მდგარა კლდი. ამ წყაროების მიდამოში
მოსახლე არ არის. სგიმლდარიშხეობის ძლიერ ეტანება საქონელი.

წყარო № 28 — ლაკლმასარიშხეობა. მოთავსებუ-
ლია საფელ უშვანარის - დოლასვიფის შუა მანძილზე, უფრო დო-
ლასვიფის სათიბების მახლობლად გზისა და მდინარე დოლრას შუა-
მის მარცხენა ნაპირზე ხეების ქვეშ, პირდაპირ მდინარის ნაპირას.
წყარო უხვად ამოდის. რაგორც ამბობენ კარგი წყაროა, მაგრამ სგი-
ნი არ არისო, თუმცა გამოსვლისთანავე იგი რუსავეთ მიდის მოწი-
თელადფერად, ალბად მრავალ შენარევე სვიმისგან. სახელწოდება წა-
რმოსდგება ადგილიდან, რომელსაც საკლმასოს ეძახიან, რადგან
იქ მდინარიდან გვერდებზე გახულ წყლებს თბილ მიდამოს კალმასი
ეტანება კვერცხების დასაყრელად და მათ სწორედ ამ დროს იჭერენ
სიწათლის შუქზე.

ახეთია მოკლეთ ბერიოთ ხემში არსებული მინერალური წყაროების
აწერილობა — აღწესება და ეს ფასაუღებელი სიმდიდრე დღემდე
თითქმის გამოუყენებელია. დადგა დრო მათი გამოაყენების.

მას მივყოთ ხელი ბერიოთ მინერალური წყლების ყოველმხრივ
გამოყენებას, მათ მოწყობა გახწორებას. ბერიოთ მინერალურ წყლებზე
დამოკიდებულია ბერიოთ მიდამოების დიდი მომავალი.

ზემოხსენებული გამოკვლევა — აწერილობის მიხედვით ჩვენ შესაძ-
ლოთ მიგვაჩინა გამოფიტანათ შემდეგი დასკვნები:

1. ზემო სვანეთა, ენგურის ხეობაში მდებარე, კავკასიონისა და სვა-
ნეთის ქედებს შუა, მდიდარია მინერალური წყაროებით.

2. აღსანიშნავია ის გარემოება, რომ მინერალური წყაროები სხვა მრავალ ფაქტორებთან ერთად, ერთი მთავარი ფაქტორთაგანია კურორტის განვითარებისათვის.

3. ამ მხრივ ბერძნულ ტყეში უნდა ჩაითვალოს ისეთ ადგილათ, სადაც ჩვენ გვაქვს მინერალური წყაროების უხვი რაოდენობა.

4. ბერძნულ ტყეში ძველი ხუთვერსიანი, ათვერსიანი და ერთვერსიანი რუკებთან კი ერთი ან ორი მინერალური წყაროა ნაჩვენები: დოლასვიფისა და შინრასი, ისიც დაუსახელებელი.

5. ჩვენს მიერ აღნუსხულია, აწერილია და სათანადოდ რუკაცაა შედგენილი ერთვერსიანი ზომსადართ 28 მინერალური წყაროს აღნიშვნით მთელ ბერძნულ ტყეში.

6. 28 წყაროდან 1933 წელს ჩვენს ექსპედიციამ შემაგალი ქიმიური რაზმის მიერ გამოკვლეული იყო ჯერჯერობით ბერძნულ ტყეშიდან მხოლოდ სამი მინერალური წყარო.

7. ბერძნულ მინერალური წყაროები, ისევე როგორც საერთოდ ზემო სვანეთის სხვა ტყეებში არსებული მინერალური წყაროები, თითქმის ყველა, თითოეული — ორჯერა გამაჩნაკლასით, ერთი საბინაა, რკინა-იოდ — მარილებისაგან შემდგარი.

8. ბერძნულ ტყეში მოსახლეობა მაინცადამაინც ძალიან არ ეტანება მინერალური წყაროების წყლის სმას, რითაც აიხსნება შედარებით დიდი ჩიყვიანობა მის სოფლებში — 25.9 პროცენტი; საქონელი კი პირიქით ძლიერ ეტანება ამ წყლებს.

9. ბერძნულ მინერალური წყაროები უმთავრესად მივარდნილია და უყურადღებოდაც მიტოვებულია, მხოლოდ 11 მათგანს მაინც აქვს ხის კოადი ჩადგმული.

10. უკვე სათანადოდ ახსნა — განმარტების შემდეგ მოსახლეობამ დაიწყო მინერალური წყაროების მოვლა — პატრონობა, განსაკუთრებით კი იმის შემდეგ, რაც ამ წყლებს ჩვენ ჩიყვის საწინამდებარედ ვაყენებთ.

ი. ასლანიშვილის

„ზემო სვანეთის მინერალური წყაროები“
აიწყო და დაიბეჭდა მესტიაში ზემო სვანეთის
რაიკომის, რაილმასკომის და რაიპროფსაბჭოს გაზეთი
„ახალი სვანეთი“-ს რედაქციის სტამბაში.

სტამბის გაზე და წიგნის ტექნოლოგიური
შალვა კაპანაძე
მეტრანაჟი და ბეჭდვის ხელმძღვანელი
საშა ჩიხლაძე

ასოთამწყობნი: 1. ქრისტინე ნაკანი
2. ელენე ხერგიანი
3. ნინო ჯაფარიძე
მემანქანე ნესტორ მუშკუდიანი

გაზეთი „ახალი სვანეთი“-ს რედაქციის სტამბა.